

SZERKESZTI: BOROS GYÖRGY.

Dr. BRASSAI SÁMUEL.

Dr. Brassai Sámuel meghalt.

Öltsd fel gyászruhádat Unitárius Sion leánya, mert a böles pátriárka, a nagy próféta, Brassai Sámuel, örökre lehunyta szemét az Ur jelen esztendeje junius havának 24-ik napján. Ölts gyászruhát Dávid Ferencz Egyletnek minden tagja, mert leesett a mi fejünk koronája, meghalt a ki egyletünknek erőt, tekintélyt, önbizalmat és növekedést adott. Az a böles ajak, a mely ifjui hévvel tudott lelkesíteni lezárult, nyissátok meg ajkatokat ti, kiket gyászban hagyott és ontsátok könnyetek záporát!

Már hatvan éve disziti Brassai Sámuel fényes neve az unitárius egyház évlapjait. A hol ez a név előfordul, ott mindig és mindenütt látszik messze fönn szárnyaló lelkének hatása a bölcseségben és előrelátásban. Ő nemcsak böles, hanem reformator is volt közöttünk. Ő nem egyszer adá a kolozsvári unitáris főiskola oltárára egész évi jövedelmét, tehát vagyonat, mindig kérés nélkül azért, hogy megvalósíthassa páratlan terveit az iskola felvirágoztatása és a tudomány ujra teremtése érdekében.

Az ő munkás vezérszellemének, jó szive kiapadhatlan áldozatkészségének köszöni az unitárius vallásközönség hogy kolozsvári főiskolája, mely oly sokat veszített és egy évszázadnál többet sínylődött, a jelen száz elején kezdődött uj időszakban nemcsak megállotta helyét, hanem vezér szerephez jutott a tiszta tudomány, a romlatlan és szép magyar nyelv tanításában és megbecsülésében.

Dr. Bassai mély és sokoldalú tudományával azt tette meg a mit más nem tehetett, hogy mindig azt a tárgyat tanította a minek tanítására az intézet mást nem tudott alkalmazni. 1837-ben a földrajz és történelem tanításával kezdette és a héber nyelvvel végezte. Ő mindent tanított és mindent úgy, a hogy csak az ő nagy lelkének adatott tanítani, mert ha nem került sor arra, hogy a tanulók osztályába személyesen, minden tárgyra eljárjon, a tanítókat, önzetlen nagy lelke világosságával felvilágosította és megtanította a tudásra és a tanításra is.

Brassai az elmúlt hatvan év alatt, a tanítás érdekében, több szolgálatot tett kolozsvári főiskolánknak, mint bárki más és

mint mások együtt véve, mert mikor tényleg nem is tanított akkor is mint gondnok szüntelenül irányított, a vezér messzelátásával és körütekintésével. Gazdag és változatos könyvtára: az ifjuság érdekében, esetről esetre bőkezűleg nyújtott áldozatai és az intézet irányelveiben megtestesült szelleme örökké vezérelni fogja az egymásután következő nemzedékeket.

Brassai érdemei hasonló arányban állanak a hazai oktatás és tudomány ügyével szemben is. Ő mindenkinek tanító mestere volt. Az ő neve és szelleme mindig irányító és világító fátyla lesz a magyar nemzetnek. Nekünk, a Dávid Ferencz Egyletnek van leguagyobb bánatunk, mert mi vagyunk a Brassai legifjabb növeltje. De vigasztal, hogy ő az utat megmutatta szüntelenül munkás életével. A tanácsot megadta ezelőtt tiz évvel. Ő akkor az első tanítványokra gondolt. kik elveszítették volt mesterüket, és így szólott:

„Pünkösd napja betelvén
Jeruzsálemben lévén
Apostolok valának
Egyenlő akarattal.“

„In itt a rejtvény kulcsa: Legyünk mi is egyenlő akarattal.“

Ezt ő mondotta elnöki levelében, melyhez végezetül ezeket a szavakat adta:

„Eszménykép maradj-e gondolatom, vagy életbe léphető tény, a jövőendő mutalja s legközelebből az kezdheti meg valósítását, ha a fő- és fiók-egyleteink tagjai lelkesen felkarolják, a mit kér és reményl Dr. Brassai Sámuel.“

Vajjon csalódott-e reménységében? Vajjon méltók leszünk-e hozzá ezután? Tagtársak, barátaim: **legyünk egyenlő akarattal!**

Boros György.

Brassai Sámuel.

Mint nagybirtokos élt a határtalan eszmevilágban.

És ép oly dúsan birta az élet időt.

Benne egy évszázad küzdött s évszázad enyészett.

Mennyei szikra helyett most örök életű név!

(B. J.)

P. Thewrew Emil

Brassai utolsó perczei.

Minő iszonyu az élőnek a megválás utolsó perczé! Ha csak néhány napra távozik istőlünk az a kit szeretttünk, elszorul a szív, aggódás fátyola borul a lélekre.

Ez a tehetetlen gyöngeség gyarló tusája az örök idő és a megmérhetlen tér meghódíthatlan erejével.

Midőn a változhatatlan valóság megkezdődik, midőn a látóhatár széle ráborítja a ködfátyolt a távozóra, azt a ki elnémultan itt maradt, csak az idő orvos keze térítheti vissza gyarló önmagához.

Midőn a válás órája megérkezett, mily édes vigasztalás, ha, bár egy-két perczet, késik az indulás. Ilyenkor még azt is örömmel vesszük, ha a zsarnoknak látszó intéző kéz elhibázza tervét és egy-két perczel tovább maradhatunk itthon.

Mindnyájan tudtuk, hónapokon keresztül, hogy kedves betegünk már memsokáig lesz miénk. Sokszor sohajtva mondták ki az ítéletet: már nem tarthat soká. És mégis reménykedtünk. Csodát vártunk, mert szeretttük, bámultuk őt roncsaiban is.

Bizonyos volt szemünknek, elménk könnyen megértette, hogy a mi földből vétetett az a földbe fog visszakerülni. Nem lehetett azzal ámitani magunkat, hogy betegünk ereje növekedni fog.

Ma nem kívánt táplálkozni, csak pihenni vágyott!

Holnap elfordult attól, mit máskor kellemesen elhasznált. Gyakran vette ajkára a fájdalom jajait. Sokszor órákig, egész napokig néma volt ajka.

Ha szólott sem hozzánk, hanem a régiekhez beszélt. Ugy látszott mintha mindenkit újra fölkeresett volna a régi jó barátok közül.

Lélekből újra átélt mindent abból a mérhetetlennek látszó hosszú időből.

Nagy lelke nem tudott, nem akart pihenni. Szép terveit szőtte, eszméi reudben voltak. Nagy gondolatai bámulatba ejtették környezőit. Ha ajka megmozdult és megszólalt nyelve, fájó érzés fogott el, hogy miért oly gyenge a test, a melybe az a fönséges lélek helyzetetett.

Mind hiába. Az utolsó percznek következni kellett. Nála ez is nem úgy történt, mint másoknál. Az utolsó nap (szerda) estvéjén még oly szép volt az a dicső homlok. Nyugodtnak is látszott. Azt hittük új erőt fog adni az éjszaka csendje!

Erőt adott, de nem az élethez, hanem a meghaláshoz.

Reggel öt órakor egy megrázó erős kiáltás tört ki ajkán. Többé nem hánykódott. Fokozatos lassúsággal gyengült lélekzete.

Hat és hét óra között állott az idő, midőn újból és utoljára láttam életben. Bizonyos voltam, hogy ez az utolsó jele-
net. Az a kinek kedves halottja volt már, ezekben a jelekben
nem szokott csalódní!

A lélekzet gyorsult, gyengült. Egyszer megakadt. A ször-
nyü gondolat arczomba ütte a vért, de megvigasztalódtam. Is-
mét hallható volt a lélegzés.

Még van 10 - 15 percze, szólt az egyik ápolónő. és ezzel
miudketten kiindultak.

Egyedül maradtam mellette én, és az órája.

Hét óra előtt öt percz volt még.

Szemei kinyíltak, égfelé tekintett és azonnal, erősen, mintha
fájdalmat érezett volna, lecsukta szemét, összeránczolta a szem
és homlok közötti idegeket.

Egy erősebb, egy sóhajszerű lélekzés hallatszott.

Néma, szörnyü néma csend lett! . . .

Egyszer az óra hetet ütött. A szomszédban levő kakasok
megszólaltak.

Ez volt a kíséret az eltávozott lélek nagy útjára!

Eltávozott! . . .

Arca sápadt, halovány.

Azok a sötétvörössel tarkázott szörnyü jelek itt-ott elé
állottak.

Az ápolónő visszatért, kimondotta a valót és megjegyezte:
„Beh sok jó szót hallottam tőle.“

Tovább nem tudtam viselni. Elindultam, hogy utat en-
gedjek a fájdalom és bánat keserves könnyeinek.

Szivrázó volt, de mégis oly jól esett, hogy az utolsó
perczekben mellette voltam annak, a ki nemes lelkének gaz-
dag tárházát annyiszor nyitotta fel gyarló híve előtt.

Áldott légy szent öreg! Köszönöm, hogy kicsiny szolgálá-
dat jóságos barátságoddal boldogítottad. Tartsd közöttünk szel-
lemedet ezután is, hogy követhessünk hiven! Isten veled!

Boros György.

Gyászjelentések.

Az unitárius vallásközönség Egyházi Képviselő Tanácsa a
maga és az egész vallásközönség nevében a fájdalom és ke-
gyelet legmélyebb érzelmével jelenti, hogy *Nagyságyos dr. Bras-
sai Sámuel úr*, a kolozsvári unitárius főiskola egykori tanára,

felügyelő gondnoka, egyházi tanácsos, bölcsészettudor, a M. Tud. Akadémia tiszteletbeli, a regensburgi k. növényteni társaság tagja, a m. kir. természettudományi, a bécsi cs. kir. állat- és növényteni s a nagyszebeni term. tud. társulatok rendes, a bécsi cs. kir. birodalmi földteni intézet levelező tagja, a kolozsvári Ferencz József tud. egyetemnek 1872/3-ban volt prorectora és a math. és term. tud. karnak 1875/6-ban volt dékánja, 1879/80-ban volt rectora és 1880/1-ben volt prorectora, nyug. r. tanára, az Erdélyi Muzeum és Erd. Irod. Társaság alelnöke, a Dávid Ferencz Egylet elnöke stb. f. évi június 24-én reggeli hét órakor meghalt. Egy évszázig lobogott szellem lángját oltá ki a halál szele az elhunytban. Nincs az ismereteknek oly köre, a tudományoknak oly ága, a mely ritka életkort élt halottunk előtt el lett volna rejtve; sőt azok közül nem egyen munkásságának megbecsülhetetlen nagy és maradandó emlékeit hagyta hátra. A miként élete alkonyát a legfelsőbb helytől kezdve a szerencsekivánatok és üdvözetek végtelen sora megaranyozta: méltán tisztelettel hajlik meg koporsójánál is az egész magyar nemzet tudományos világa. De nagyobb kegyelettel senki sem áldozhat emlékének, mint az unitárius vallásközönség, melynek a dícsőült, szellemi fényével ez évszázban legnagyobb büszkesége volt s emlékében örökre is az marad. Földi része f. évi jun. 26-án d. u. 4 órakor fog az unitáriusok belmagyar-utczai templomából, gyászima után a köztemetőbe kikisértetni s a végnyugalomra elhelyeztetni. Emléke áldott marad! Legyen nyugalma csendes! Kolozsvárt, 1897. június hó 24-én.

A Dávid Ferencz Egylet választmánya aggódó bánattal tudatja, hogy érdemes elnöke, az egylet örökös alapító tagja *Nagyságos dr. Brassai Sámuel úr*, a kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem nyug. tanára, a kolozsvári unitárius főiskola gondnoka, számos tudományos társulat tagja f. hó 24-én reggeli 7 órakor megszűnt élni. Szavával lelkesített, példájával irányt adott, szíve melegével ápolt, bőv áldozataival erősített. Az Egyesnek főoszlopa, miudnyájunknak büszkesége volt. Legyen emléke áldott! Hült tetemei f. hó 26-án d. u. 4 órakor fognak örök nyugalomra elhelyeztetni az unitárius templomból a köztemetőbe. Kolozsvárt, 1897. június 24.

Gyászlapot adott ki a család; a kolozsvári Tudomány Egyetem; a bölcsészeti kar; az Erdélyi Muzeum Egylet; a 48-es történelmi muzeum.

Apró dolgok Brassai életéből.

Brassai bácsit a Kovácsi Antal családja és azután az enyém is, családtagnak tekintette. Ő is úgy érezte magát közöttünk. Estve 6 és 7 óra között nagyon gyakran megtisztelte szerény házunkat. Volt öröm először is a kis gyermekek között. Mihelyt letelepedett, a mi az utóbbi években lassan ment, lába gyengesége miatt, azonnal meglepték a gyerekek. Brassai mindig a legkissebbiket tüntette ki leginkább. Azt szokták mondani, hogy a kis gyermek tudja ki a nem jó ember. No hát Brassai bácsi ő szerintök is kitünő jó ember volt, mert még azt sem várták meg, hogy a nagy szürke köpenyegget letegyük, már ott voltak mellette.

Brassai bácsinak az volt a szokása, hogy mikor a gyermek közeledett feléje, kezét utána nyújtva éneklő hangon ezt mondotta: „pityiko, pityiko, pityiko.“ Mikorra észrevettük magunkat a kis gyermek már oda volt simulva térdéhez s szüntelenül nézett a szemébe.

Az ilyen estvéken gyakran bekalandoztuk hosszú életét. Néha, jó kedvvel és bőséggel beszélt el egy-egy epizódot életéből. Én rendszeren magamnál tartottam jegyzőkönyvemet és titokban följegyeztem szavait. Az utóbbi években nyílt kérdésekkel ostromoltam és előtte irtam le, a mit mondott. Ezekből a jegyzetekből közlöm olvasóinkkal a következőket.

1834-ben midőn az erdélyi főurak köre elhatározta a Vasárnapi Ujság megindítását, felszólították Balogh Pált és Brassait is, hogy mily föltétellel vállalnák el a lap szerkesztését. Balogh Pál nagy garral irt levélben kijelentette, hogy senkivel sem szövetkezik. Brassai szerényen válaszolta, hogy igen örvend, hogy ily jeles tudóssal esett össze. A szerény levél tett és Brassait megtették szerkesztőnek, egyedül. A kötelezés tiz évre szólott. Cautiora tettek 1000 frtot, a szerkesztőnek fizettek 500, a kiadónak is 500 frtot. Ekkor Méhes Samu, a ki nagy speculans volt, azt ajánlotta, hogy ő az 500 frtéért kiálitja és kiadja a másik lapja az „Erdélyi Hiradó“ mellett. Rábizták a kiadás összes munkáját. A V. Újságra külön is fizettek elő sokan. Brassai később elvált a Hiradótól. 1848-ig külön adta ki lapját s jól kijött.

Brassai 1834 őszétől 1835 végéig Bécsben szerkesztette a V. U.-t onnan küldötte le a cikkeket. Úgy tudta vinni a dolgot, hogy az akkori swarzelbek is nem találhattak benne kifogásolhatót. Jósika Samu megdicsérte milyen pompásan van szerkesztve.

Mikor Brassai saját kezére adta ki a lapot Varga Zsiga diák, ki most is él, mint nyugalmazott lelkész, volt az ex-peditora.

1848 november havában Urbán üldözni kezdette Brassait, mert sokszor bevádolták mint rebellist a Vas. Ujság miatt. Egyszer valaki azzal állott elé Urbánnak, hogy Brassai megszökött — mi nem volt igaz, de nagyon jól fogott, mert így Brassai szépen elmenekülhetett nov. 17-én mielőtt Urbán beérkezett volna Kolozsvárra. A Vasárnapi Ujság utolsó íve kézen kiszedve, a nyomdában maradt.

Midőn az országgyűlés Pestről Debreczenbe ment, Brassai is a táborral vonult oda. Üllőig gyalog ment 17 fok hidegben. A tisztek jól tartották. Az ő asztaluknál ett. Perczel 1849. január közepén forspontot adott s avval Brassai, miután Bem visszafoglalta Erdélyt, visszajött Kolozsvárra

Kolozsvárt a nemzetőrségnek tagja volt Brassai is. Egy csapatot vezényletére biztak. Mikor Brassai a csapat előtt állva parancsolt: Székely Sándor (talán Miklós?) így szólt a mellette álló Berde Áronnak: „nehéz idöket élünk.“ A tanár kollegák között nem lehetett nagyon meleg barátság.

1897. május 8. Egy nóta áll elé mindegyre. Nem fájdalom ugyan, de nem valami kellemes dolog. Mindenkinek van néha oly pillanata, hogy egy nóta, vagy egy gondolat elé áll s úgyszólván üldözi. Ez a megjegyzése talált arra is, hogy a lábában gyakran érzett rheumatikus görcsöt, a mi néha erősen fájt.

Közli: B. Gy.

Ki legyen a felelős?

A D. F. Egylet buzgó választmányának f. év, június hó 3-án kibocsátott felhívását véve — alkalmoszerűnek tartom — a választmány lelkes és lelkesítő fáradozásáért magam s gondolom minden tisztán gondolkozó — s a jövőbe tekinteni óhajtó hitsorsossal együtt elismerő, hálás köszönettel adózni.

A választmány aggodalma mindnyájunké, mert hiszen mi a közvetlen szemlélők napról napra még inkább látjuk, hogy a vallás iránti közöny jobban és jobban terjed s így félni lehet, hogy ha ideje korán kezét fogva, a Krisztus vallásának tiszta erejével s szinarany igazságaival védgátakat nem emelünk, a mult alkotása, s az erkölcsöket nemesítő hitbuzgóság semmivé lesz.

Erre irányúl, ennek megmentésére ezélez az előttem levő

„felhívás,“ melyet én gyors és a lehető legjobb intézkedésnek tartok arra nézve, hogy ifjaink még romiatlan keblében — a tiszta érzést — megóvni minden más külbefolyástól — nevelhessük. A felhívás szerint a választmány eszközt ad a „Fiatal-ság Barátjával“ a nevelendő és nevelő kezébe.

Oly csekély az ár (5 kr.), hogy azt minden családuak meg lehet szerezni, s vétkes mulasztást követ el az, ki az alkalmat meg nem ragadja.

Van azonban még egy eszköz, melynek felhasználását a maga egészében tovább elodázni nem lehet. És én erre hívom fel a választmány figyelmét. Ugy tapasztalom és úgy is van hogy még ma is, mikor már felekezeti iskoláink legnagyobb része községivé vagy államivá változott át, igen sok helyen a vallás tanítása még azok kezében van, kiket nem az egyház nevel emlőjén, s a kik nem hivatásból, hanem rideg kötelességből végzik szerintök is a pap kötelességét.

Eljött már az ideje annak, hogy egyszer kimondassék, hogy a vallás tanítása a pap kötelessége. Nem akarok én ezzel újabb terhet róni a lelkészi kar vállára. De hogy ismerhetí fel a lelkész a tanítás valódi eredményét, ha az iskolát, még vallás tanításkor sem látogatja? Hogy gyakorolhat szigorú kritikát a tanító működése felett, ha nem ismeri annak mód- és rendszerét.

Hogy jár a tanító előtt lelkesítő példával, ha ő nem veszi kezébe a vallásos oktatást? A lelkész példája buzdító, s bizonyára ha a tanító pontosan ott látja az iskola szentélyében, ő is buzgóbban teljesíti kötelességét.

A lelkésznek jó keresztényt, és mondjuk ki, unitárius keresztényt kell nevelni; már pedig ha ezt nem az iskolában kezdi meg, nem tudja elvégezni század részben sem. Itt kell felismerni a hajlamot, itt kell letenni az alapot, itt kell megnyerni a bizalmat, itt kell a nagy család: az egyház tagjaivá tenni az ifjakat!

Csak így tudja a lelkész, hogy a gyermek meddig haladt az iskolában, s tehát mit kell tanítai a vasárnapi iskolában? És mondjuk, csak így lehet erős és biztos tapasztalata arról is, hogy egyházi beszédeit minő értelemben dolgozza fel hivei részére is. Így ki lesz kerülve az a kellemetlensége is. a mit a vizsga biztosok nem egyszer tapasztalhatnak, hogy a nem sikerült vallás vizsgáknál a tanító a nem kielégítő eredményt, nem is a maga hibájának, hanem a pap mulasztásának jelenti ki.

Hasson hát oda, — lelkes és fáradhatlan választmányunk, hogy legyen a vallásnak hivatalos és köteles tanítója a pap s tartozzék felelősséggel a vallásért önön magának és egyházának is ő. — Abrudbánya. Mózes Mihály.

Az iskola bezárása után.

(Egy pár szó a szülőkhez.)*

Most az iskolai év végével elmondok egyet-mást, azokról a teendőkről, melyek a szülőkre hárulnak.

Nem mondom, hogy míg a gyermekek iskolába járnak, a szülőknek semmi kötelességök, semmi gondjuk nincs gyermekeik iránt, mert igenis van s éppen sok.

De mennyivel több s mennyivel nagyobb gond fordítandó a gyermekekre akkor, midőn az iskolai év beteltével, az iskola, mondhatni, teljesen üresen maradt, mert a gyermek-sereg most a szélrózsa minden irányában szétoszlott s az a nagy utánjárás az a nagy gond, mely ez ideig a tanítót terhelte, most teljesen a szülők kezébe van letéve.

Hogy a szülők gyermekeiket minden romlástól sikeresen megóvhassák, mindenek fölött szükséges, hogy gyermekeiket az erkölcstelenségtől, az elfajulástól védjék meg, legelső helyen úgy, hogy a gyermekek előtt ne használjanak rút, goromba szavakat. Ne szitkozódjanak, ne káromkodjanak.

Továbbá ügyeljenek, hogy gyermekeik olyan játszótársakat keressenek, kiktől semmi rosszat, semmi megvetendőt ne halljanak s ne tanuljanak,

Hiszen ha egy kosár jó alma közé, véletlenül, egy rothadt is vegyül: az az egy rosz, pár hét alatt, az egészet megrontja.

Kötelességök hát a szülőknek az, hogy gyermekeiket úgy a háznál, mint künn a szabadban, az utcán s még a mezőn is folyton szemmel kísérjék s figyelmeztessék szüntelenül, hogy távozzanak a rosztól s keressék a jót.

Továbbá kötelességök, hogy a mikor csak tehetik, járjanak el velök a templomba, ne mondjanak a templomról soha semmi sértő, kissebbitő szót, — mint teszik ezt, manapság, némely alávaló kicsiny hitűek, kik a helyett, hogy az Ur házába mennének imádkozni: kerülik a templomot, inkább nagy szemérmesen, fejlesztve büjkálnak s nem mernek a nyilvánosság előtt, társaságokban megjelenni, miutha Isten az embert nem társas életre teremtette volna

* Felolvasatott Dombón az iskolai év bezárásakor.

Igy az egyháznak vallásos, buzgó, a társadalomnak jóra való polgárokat nem lehet nevelni, már pedig a mely községben a vallásosság hanyatlik, az a község erkölcsileg a tönkretetés, az elzülles szélén áll.

Tisztelt közönség! Községünkről nem egyszer hallottam e szép jelzöt „mintaközség“ Ez azt jelenti, hogy mások elismerték beunünk a jóra való hajlamot, a tudomány és miveltség terén való haladást. Ha már ez el van ismerve, akkor erkölcsi köteleességünk oda törekedni, hogy ezt a szép jelzöt el ne veszítsük, hanem azt ezután is megérdemeljük. Ezt pedig más-képpen nem fogjuk megérdemelni, csak úgy, ha elődeink hagyományos erkölceit, buzgó vallásosságát fentartjuk, sőt gyarapítjuk s ha gyermekeink szívében idejekorán ezeket meghonosítjuk. A mai kor többet vár tőlünk, mint a régiektől s ha nem igyekszünk minden téren haladni, úgy féltő, hogy a „minta“ jelzöt elveszítjük. Csepegtessük hát gyermekeink szívébe az Isten iránti félelmet, az emberbecsülést és az egymás iránti szeretetet

Most még csak egyre hívom fel az igen tisztelt közönség figyelmét . . . . . Tapasztaltam, hogy a mikor az utcán járok s gyermekekkel találkozom: közülök egy-egy, némelykor már előre befut, hogy a velem való találkozást kikerülje. Tapasztaltam egy párszor, hogy midőn az iskolai év beálltával a szülő, gyermekét, az iskolába küldi, a gyermek semmiképpen nem akarja lábát az iskolába tenni. En tudom tisztelt közönség, hogy miben rejlik ennek az oka. Abban, hogy a szülők gyermeköket a tanítóval ijesztik. Ha sír a gyermek az anya azzal fenyegeti, hogy „jő a tanító a pálczával és megveri.“ Szabad-e, helyes-e ez? Így nem lehet jó gyermeket nevelni.

Arra kérem a kedves szülőket, hogy most, mig kezökben vannak a gyermekek, óvják az erkölcsi rosztól s ébresztgessék bennök a bizalmat irántunk tanítók iránt, hogy így karöltve nevelhessünk egy jó erkölcsű, és józan vallásos új nemzedéket!

Dombó.

József Dénes,
énekevezér-tanító.

Kedves szerkesztő úr! Remélem, lapunk tisztelt olvasól megbocsátanak, ha elhagyva az ígért sorrendet, nem köteleességinkről a társadalmi életben, hanem a nyári menházakról és az ez iránybani teendőinkről beszélek.

A nyári menházak célját, azt hiszem, mindnyájan tudják. Azt is gondolom, hogy a gondnokság választmányában mindnyájan ott vannak a helybeli papnék, esetleg papleányok, tanítónék és intelligens urinők is.

Mi, a kik a nép között élünk, tudjuk, meennyire szükség volt ez üdvös intézmény, azt is tudjuk, mily ellenszenvvel volt a nép első időben iránta, mert újabb megterheltetést, adót látott benne. Ez az ellenszenv e pár év alatt eloszlott. az eddig vonakodók is örömmel küldik kis gyermekeiket a biztos felügyelet alá és nyugodtan végzik teendőiket. Hogy a menház ügye nem tud teljes felvirágzásra jutni, annak, nézetem szerint, most már egyedüli oka a gyermekek élelmezése nehézségeiben keresendő.

Ez engem arra indított, hogy kísérletet tegyek ez állapot megváltoztatására a mi községünkben. E nagyon egyszerű és könnyen kivihető tervemet közlöm a kedves olvasókkal.

Tervem egyszerű: *közös asztalt kell a gyermekeknek teremteni, a hol mindenik egyforma ételt, egyidőben és egyforma ulagokban kapjon.*

Megvalósítását következőkép gondolom: minden szülőt, kinek menházba járó gyermeke van, rá kell venni, hogy vállalja magára, mikor a sor rá jön, egy ebéd készítését és feladását a menházban. Tegyük fel, hogy van 30 köteles gyermek, a menház fennáll 4 hónapig, tehát 120 napig,* jut egy asszonyra a főzés rendje négyszer. Nem könnyebb neki négyszer sok ételt csinálni, mint mindennap gondoskodni és aggódni gyermeke élelmezése miatt? Ezt a legszegényebb is könnyebben megteheti.

Az evőeszközök, asztal stb. beszerzését következőkép gondolom: minden szülő ad gyermekének egy tányért, kanalat és egy kis ivókannát, a dajka számbaveszi és felügyel rá. A választmánynak van bizonyos összeg utalványozva berendezésre, ebből szerez a szükséghez képest egy vagy két hosszú asztalt, ha pedig ebből nem teheti, vannak könyörületes emberek, azokhoz kell folyamodni. Abrosz felesleges, sőt egyelőre, a mig azt is lehet beszerezni, a szék is nélkülözhető.

A választmány házzszám szerint felosztaná, ki mikor következik a főzésre, a heti felügyelő választmányi tag pedig felügyelne, hogy pontosan vigyék az ebédet a kicsikéknek.

Ez volna az én tervem, kedves szerkesztő úr! Egy újabb megterheltetés a belső embereknek, de hát a nép iránti kötelességeink között azt tartom egyik legfontosabbnak, hogy minél többet érintkezzünk velük. bizalmukat, szeretetüket és ragaszkodásukat nyerjük meg és hogy ezt elérhessők, még kis gyer-

* A vasárnapók leszámítandók lévén, marad 103 nap. Szerk.

mek korában kell az alapot letenni s ez legkönnyebben érhető el, ha a gyermekeket pártfogásunkba vesszük, kis szívüket még most megnyitni engedjük előttünk és gyermeki hálára kötelezzük. Egész életére befolyással van az, a mi kicsi elméjében most megfogamzik, azért a valláserkölcsei élet alapját is most kell megvetni náluk. Különbben is olyan gyönyörűség az apró népség között lenni, hogy a rájuk fordított időt szórakozásnak vehetjük.

Ibolyka.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Üdvözlét** dr. Brassai Sámuelnek. Egy jel adatott, hogy Brassai Sámuelnek születésnapja van és azonnal megnyilatkozott Magyarország szíve. A király: minisztere, a tudomány és a nép emberei egy kívánsággal járultak az ország csodás alakja, a tudományok atyja, a tanítók mestere, az ifjúság maecenása, Dr. Brassai Sámuel elébe. A táviratok, levelek és hírlapi nyilatkozatok mind arról tanuskodnak, hogy Dr. Brassai Sámuel nemcsak hosszú élet-ért, melyet az isteni gondviseléstől nyert, hanem a hazának tett határtalan szolgálatairt is az ország tisztelete és szeretete környezte. Fájdalom, hogy az öröm után gyorsan következett a gyász. Dr. Brassai Sámuel június 24-én meghalt.

— **Dr. Brassai Sámuel** temetésén klasszikus szépségű ima és szónoklatok tartottak. Imát mondott Ferencz József püspök úr a templomban. Bücsubeszédet a sírnál: a M. Tud. Akadémia nevében Dr. Finál Henrik, a kolozsvári Tud. Egyetem nevében Dr. Farkas Gyula böles kari dékán, az Erdélyi Múzeum nevében Gr. Eszterházi Kálmán elnök, az unitárius főiskola nevében Kozma Ferencz gondnok. A beszédeket az E. K. Tanács külön füzetben fogja kiadni.

— **Dr. Brassai temetésén** egyházközeink nagy részvétet tanúsítottak, Kolozs-Doboka körből jelen volt Nagy Lajos esperes, Szentiványi Gyula gondnok. Aranyos-Torda körből Csegezi László esperes, Szigeti Sándor, Csegezi Mihály, Székely Miklós gondnokok, Maros-körből: Kelemen Albert esperes, Küküllő-körből Gvidó Béla Esperes, Keresztur-körből Raffaj Domokos esperes, Végh Mihály ravai lelkész.

— **Emlék Brassainak.** Úgy értesülünk, hogy Kolozsvár legelőkelőbb köreiben mozgalom indult meg egy Brassai-émlék létesítése érdekében. A kezdeményezőket az az országos tisztelet és részvétel buzdítja, a mely a Brassai érdemeit halála előtt és halálakor oly páratlan módon kiűntette. A sírnál tartott beszédekben a szónokok már érzőztak erre. Brassai nagyszámu tanítványai, számfaltan tisztelői és a magyar társadalom közóhaja szűlte ezt a gondolatot és az fogja megteremteni az emléket.

— **Részvétnyilatkozatok.** Dr. Concha Győző egyet. tanár Budapestről a következő táviratot küldötte Boros György tanárhoz: Kérem sziveskedjék benső részvéteemet a nagy halottért Csegezyélnék tolmácsolni. Végtelenül fajtalam, hogy ennek, a nemzetünkben egyetlen embernek, a tüneményszerű tudósnak, a páratlan tanárnak, a bőkezű felebarátnak, az igaz lelkű férfunak a magam és enyém hűségös barátjának, végtisztességén jelen nem lehetek. Concha.

Hermann Ottó a következő express levelet küldötte Boros Györgyhez. Budapestén, 1897. június 24-én. Igen tisztelt tanár úr! Legyen oly kegyes és teljesítse a következő kérésemet:

Mellékelve küldök egyetlen egy gyopár virágot, melyet magam szedtem az erdélyi havasokon, tegye a ma már ravatalon fekvő jó mesteremnek, Brassai

Sámuelnek szíve tájára, mint utolsó üdvözlést, attól az embertől, a kit örök hálára kötelezett. Ugy-e megteszi?! Tisztelettel és üdvözléssel, híve

Herman Ottó.

A koporsó már le volt zárva, de újból felnyitattott és a gyopárt lapunk szerkesztője elhelyezte.

— **B. e. Brassai bácsi** volt ismerőit, barátait, tanítványait tisztelettel kérem sziveskedjenek közölni velem a nagy férfiú életére, tetteire, gondolkodására, jellemére vonatkozólag, mindazokat az adatokat, epizódokat, szavakat, vagy iratokat, a melyekről tudomásom van. Kolozsvár. Boros György.

— **Dr. Brassai Sámuel** koporsójára koszorút küldöttek 1897. jun. 25. és 26. án: Brassai Sámuelnek: „A kolozsvári áll. tanítóképző intézet“. Halás szeretettel: Rigó Anna és Mari. Az erdélyi Múzeum-egylet: „Szeretve tisztelt alelnökének“. A Magyar Tudományos Akadémia: „Brassai S. tisztelt tagjának“. Sigmund Dezső és neje: „Igaz tisztelői“. Veres Ferenczné. A Dávid Ferencz Egylet: „Első elnökének hálás kegyelettel“. Az unitárius vallásközönség: „Nagy halottjának“. Siménfalvi Berta: „Brassai bácsinak“. Báró Petrichevich Horváth Kálmán: „Nagy tisztelete jeléül“. Kővári László és neje: „Hilája, tisztelete jeléül“. Steinék: „Brassainak“. Nagy Gábor: „A zenetársaság elnökének“. A tordai unitárius iskola: „Nagy jöltevéjének Dr. Brassai Sámuelnek“. Ilka és Iván: „A jó Samu bácsinak“. Id. Dániel Gábor: „Egykori kedves tanárának“. Marlin Molly: „Sírod fölött viraszt hálás szeretetem“. Boros György és neje: „Emléked közöttünk örökké élni fog“. A kolozsmegyei tanító testület: „Tiszteleti tagjának“. Az unitárius főiskola ifjúsága: „A nagyérdemű felügyelői gondnoknak“. A matematikai és természettudományi kar: „Brassai Sámuelnek, volt nagyérdemű tagjának“. Brandt József és családja: „A jó rokonnak“. Jolánka (Gál Elekne): „Kegelete jeléül.“ A külkülli unitárius egyházkör: „A magyar haza és unitárius vallás halottjának.“ Dr. Farkas Lajosék „Dr. Brassai Sámuelnek“. A székelykeresztúri unitárius gymnasium igazgatósága: „A nagy tudós Brassainak“. Sándor János és családja: „A jó nagybácsinak“. A kolozsvári angol kör: „Kiváló tagjának“. Az unitárius collegium tanárai: „Hervadó koszorú hervadhatlan érdeméért“. A kolozsvári Ferencz József egyetem tanácsa: „Dr. Brassai Sámuelnek“. Gönczy Béla: „Brassai bácsinak“. A székelykeresztúri unitárius egyházkör: „Dr. Brassai Sámuel emlékének“. Az erdélyi Irodalmi társaság: „Tiszteleti tagjának“. Kolozsvár szabad kir. város közönsége: „Tudós polgárának“. A kolozsvári tudományos egyetem növénytan intézet: „Brassai Sámuelnek, a magyar botanikai műnyelv nagymesterének“. Bedő Albert: „Hilás tanítványa“.

— **A kolozsvári unitárius kollégium Értesítője** igazg. Boros Sándor szerkesztésében megjelent. A nagy terjedelmű füzet közli Dr. Gáll Kelemen értekezését: Schiller kritikái és költészettani munkái. Fekete Gábor gondnok székfoglaló beszédét; a hittani intézet ötvenéves multjának történelmét és az iskolai rendes tárgyakat.

— **Változások.** A főt. püspök ur Karácsonfalvára kinevezte Demeter Dénes polgárdi s. lelkész. Polgárdiba segéd lelkésznek kinevezte Pálfi Ferencz lelkészjelöltet, kiknek munkásságához szép reményeket fűzünk.

— **A jöltevők emlék ünnepét** tartotta az unitárius főiskola május hó 29-én szép számú hallgatóság jelenlétében. Az emlékezés tárgya a Dániel család két kiváló tagja Daniel Ferencz és Daniel Péter főgondnokok voltak a mult száz elejéről. Az életrajzot Boros György theol. tanár írta. Megnyitó beszédet Kozma Ferencz f. ü. gondnok, záró beszédet Boros Sándor igazgató mondottak. Oratiót Bölöni Vilmos papn., költeményt Máté Domokos VI oszt. tanuló mondott. Énekelt az ifj. dalkör.

— **A hittani intézet** önképző egylete június 20-án egy jólsikerült évzáró ünnepélyt rendezett, mely egyszersmind ötvenéves jubileuma volt az egyletnek. Elnök Deák Ferencz az évi jelentést, Ekárt Andor az 50 év

törtvnelmi képét ismertette röviden és hiven. Gálfi Zsigmond és: és Nagy Béla szavaltak szép sikerrel, hatással. Iszlai Márton vezetése alatt a dalárda énekelte szépen és szabatosan mint mindig. Az Apollóköri zenedarabja is tetszésben részesültek. Szép közönség volt jelen.

— **Kik a papjelöltek?** Érdekesnek tartjuk a tanév bezárása alkalmából megírni, hogy a papjelöltek sorában levők közül papi szigorlatot tett Ekárt Andor 1893-ban jó, Sándor Géza 1893-ban jeles, Lőfi Ödön 1894-ben jeles, Deák Ferencz 1895-ben jeles eredménnyel. A papi szolgálatban levő segédlelkészek: Demeter Dénes és Nagy Lajos szintén szigorlott papok. Szigorlat előtt állanak: Simonü Márton, Ürmösi Károly, Pálfi Ferencz, Székely Ferencz és Varga Dénes, kiknek a szigorlatra engedély adatott és az írásbeli feladatok ki vannak tűzve.

— **Új templom Kolozsvárt** Az ev. ref. egyház buzgó püspöke főt. Szász Domokos ur a millenium emlékére Kolozsvárt a nagy (vasut) utcában egy imaházat építtet az egyházközség és főleg Kolozsvár város áldozatkész támogatásával. Az imaház össze lesz építve a papi lakkkal. Az alapkövetés ünnepélye június 13-án volt.

— **Székely András** járai lelkész beiktatása június 23-án ünnepélyesen megtörtént. Beiktató lelkész Siménfalvi György volt.

— **Tarcsafalvi Pálfi Ferencz** a kereszturi kör gondnoka meghalt június 15-én Székely Udvarhelyt, Nemcsak a Tarcsafalvi Pálfi családot, de az egész Udvarhelymegyei társadalmat s különösen unitárius egyházunkat súlyos veszteség érte Pálfi Ferencz halálával. A kezdet nehézségeivel küzködő sz. udvarhelyi unitárius egyházközség élén mint gondnok, önzetlen lelkesedéssel és tappintattal dolgozott. Nagyszámu család gyászolja.

Orbók Ferencz várfalvi nyugalmazott lelkész, kitől lapunk is több ízben közölt cikket, meghalt f. hó 8-án végelgyengülésben. Fia Orbók Mór képezdei igazgató és nagy számu rokon gyászolja. Nyugodjék csendesen.

— **Deák Ferencz** papjelöltünk, mint örömmel értesülünk a kolozsvári Ferencz József-tudomány egyetem bölcsészeti karánál a magyar nyelv és irodalom latin nyelv és irodalomból az alapvizsgát igen sikeresen letette.

— **Felvilágosításul** azoknak, a kik egyik másik közlemény alá irt egy-két betűből egész nevet olvasnak, becses tudomására kívánom hozni, hogy az Unitárius Közlöny 6-ik számában a firtosváraljai lelkésziktató ünnepélyről Gy. F. aláírással megjelent értesítést — ilyen alakjában és tartalmában nem én irtam.

Győrfi Ferencz

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Hány „Fiatalság Barátja“ kell egy helyre? Annyi, a hány gyermek és ifju van a községben 8—20 év között. Ezt a számot legjobban tudja a lelkész meg a tanító és nagyon jól teszi a gondnok, ha végére jár, hogy mindenikről van-e gondoskodva. Nem kell e jó barát nélkül hagyni egyet is.

A **Fiatalság Barátját** mult számunkban és a felhívásban július 10-re ígértük, de a nyomda nagyon túl lévén halmozva, ha a lap egy pár napot késik legyenek a megrendelők szíves türelemmel.

Szerkesztői üzenetek. Érdeklődő. Mindig nagy örömet okoz, ámbár egészen természetes, ha egy világi ember érdeklődik az egyházközségek sorsa iránt. Ennek másképpen lenni nem is volna szabad, mert az egyházközség egy nagy kiterjedésű család, melynek a világi emberek a férfitagjai. A lelkész ellen lehet kifogást keresni, lehet találni is, de az ön helyében sokkal jobb volna magának a lelkésznek mondania meg. Ennek sok módja van és egy tapintatos

ember olyan jól eltalálhatja a módot és az alkalmat is, hogy a lelkeszt hálára kötelezi. Az oly miveltségi fokon álló egyén, a milyen ön, átlátja, mily nehéz a lelkeszt helyzete. Neki száz meg száz izlést kell kielégíteni, s ugyanannyi izlésteleniséget eltűnri. Ha az egyházközönség miveltébb tagjai jóindulatulag támogatják, kétségen kívül jó szolgálatot tesznek az egyháznak és a lelkesznek is **M. lelkeszt urnak**. Derekasán megtette kötelességét ha egyházközönségében minden ifju számára megrendelte a Fiatalság Barátját, de még nem tett meg mindent. Hívei között vannak oly jó módu emberek, a kik a más egyházakban levő nagyon szegény ifjakra gondolhatnának. Egy foriuttal husz ifjut tehetnek boldoggá. G. L. Helyt. A Simo ur ezikkére küldött választ a rendkívüli körülmény miatt csak a jövő számban adhatjuk.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (Jókai-utca 9. sz.)

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

TARTALOM: Dr. Brassai Sámuel arczképe. 105. l. — Dr. Brassai Sámuel meghalt. Boros György. 106. l. — Brassai Sámuel, P. Thewrew Emil. 107. l. — Brassai utolsó perczei Boros György. 108. l. — Gászfelentések. 109. l. — Apró dolgok Brassai életéből. Közli B. Gy. 112. l. — Ki legyen a felelős? Mózes Mihály. 112. l. — Az iskola bezárása után. József Dénes. 114. l. — Nők világa. Ibolyka. 115. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak: Üdvözet. Dr. Brassai Sámuel, Dr. Brassai temetésén. Emlék Brassainak. Részvényilatkozatok. B. e. Brassai bácsi. Dr. Brassai Sámuel. A kolozsvári unitárius kollegium. Változások. A jöltevők emlékünnepe. A hittani intézet. Kik a papjelöltek? Uj templom Kolozsvárt. Székely András. Tarcsafalvi Pálfi Ferencz. Orbók Ferencz, Deák Ferencz. Felvilágosításul. 117. l. — Egyleti élet és munka s s a g: Hány „Fiatalság Barátja“. A Fiatalság Barátja Szerkesztői izenetek. Hirdetés 119. l. —

RÁTH MÓR BUDAPEST

HAAS-PALOTA

a központi és vidéki könyvtárak legnagyobb részének udvari szállítója

figyelmezteti a nyilvános, nép-, önképző-, iskolai-, ifjusági könyvtárakat, Casinókat, Olvasó és közművelődési egyleteket stb. hogy általa **minden bár ki által és bárhol hirdetett mű**, — az Antiquariusok catalogusaiban levők is — **uj példányokban a legjutányosabban, lehetőleg leszállított áron is, a leglelkismeretesebb kiszolgáltatás** biztosítása mellett, beszerezhetők.

Jutalomkönyvekül approbált jutányos és alkalmas művek jeyzékével készséggel szolgálunk.

Nyomatot Gámán J. örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputca 2.)